

NORGES HØYESTERETT

Den 6. juni 2018 ble det av Høyesteretts ankeutvalg bestående av dommerne Endresen, Berglund og Høgetveit Berg i

HR-2018-1068-U, (sak nr. 2018/393), sivil sak, anke over dom:

A (advokat Monica Samland)

mot

B (advokat Astrid Lindgaard Olsen)

C

D

E (advokat Trude Marie Wold)

avsagt slik

DOM :

- (1) Saken gjelder anke over lagmannsrettens avgjørelse av sivile krav i straffesak. Anken gjelder spørsmål om uskyldspresumsjonen er krenket ved lagmannsrettens avgjørelse om oppreisningserstatning.
- (2) Statsadvokatene i Nordland tok den 8. august 2016 ut tiltale mot A, født 00.00.1974, for overtredelse av straffeloven (1902) § 219 første ledd bokstav b og straffeloven (2005) § 282 bokstav b. Grunnlaget i tiltalen var at han skulle ha begått krenkelser mot sin datter og/eller sine stebarn. Tiltalen gjaldt også overtredelse av straffeloven (2005) § 155 om vold mot offentlig tjenestemann.
- (3) Vesterålen tingrett avsa dom 19. januar 2017 med slik domsslutning:

"A, f. 00.00.1974, dømmes for overtredelse av straffeloven 1902 § 219 første ledd bokstav b og straffeloven 2005 § 282 bokstav b og straffeloven 2005 § 155 til fengsel i ett år.

Det kommer til fradrag i straffen ett døgn for opphold i varetekt, jf. straffeloven 1902 § 60 og straffeloven 2005 § 83.

A, f. 00.00.1974, dømmes til å betale sakens omkostninger kr 5.000.

A, f. 00.00.1974, dømmes til å betale oppreisning til C, f. 00.00.00, med kr 100.000.

A, f. 00.00.1974, dømmes til å betale oppreisning til D, f. 00.00.06, med kr 100.000.

A, f. 00.00.1974, dømmes til å betale oppreisning til E, f. 00.00.09, med kr 100.000.

A, f. 00.00.1974, dømmes til å betale oppreisning til B, f. 00.00.00, med kr 100.000."

(4) Han anket over bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet og begjærte også ny behandling av de sivile kravene.

(5) Hålogaland lagmannsrett avsa den 30. oktober 2017 dom med slik domsslutning:

"1. A, f. 00.00.1974, dømmes for en overtredelse av straffeloven (2005) § 263 og en overtredelse av § 271, sammenholdt med det forhold som er endelig avgjort ved Vesterålen tingretts dom av 19. januar 2017, til en straff av fengsel i 36 - trettiseks - dager. Til fradrag i straffen går 1 - en - dag for utholdt varetekt.

2. A dømmes til å betale oppreisning til C, f. 00.00.2000, med 60 000 - sekstitusen - kroner innen 2 - to - uker fra dommens forkynnelse.

3. A dømmes til å betale oppreisning til D, f. 00.00.2006, med 60 000 - sekstitusen - kroner innen 2 - to - uker fra dommens forkynnelse.

4. A dømmes til å betale oppreisning til E, f. 00.00.2009, med 60 000 - sekstitusen - kroner innen 2 - to - uker fra dommens forkynnelse.

5. A dømmes til å betale oppreisning til B, f. 00.00.2000, med 60 000 - sekstitusen - kroner innen 2 - to - uker fra dommens forkynnelse.

6. Saksomkostninger idømmes ikke."

(6) Ut fra premissene i lagmannsrettens dom er henvisningen til straffeloven (2005) § 263 feilskrift for § 266.

(7) Lagmannsrettens dom ble avsagt under dissens. Et flertall på fire dommere fant at tiltaltes handlinger, slik de ble funnet bevist, kvalifiserte til overtredelse av straffeloven (1902) § 219 første ledd bokstav b og straffeloven (2005) § 282 bokstav b. Mindretallet på tre dommere kom derimot til at handlingene ikke nådde opp til terskelen i disse bestemmelsene. Mindretallets syn var bestemmende i skyldspørsmålet, jf. straffeprosessloven § 35 første ledd, og A ble ikke domfelt for mishandling i nære relasjoner.

(8) Fraksjonene var de samme ved spørsmålet om idømmelse av oppreisningserstatning. Flertallet la til grunn at As opptreden overfor barna falt inn under beskrivelsen i straffeloven (1902) § 219 og straffeloven (2005) § 282, jf. skadeserstatningsloven § 3-5 første ledd bokstav b og § 3-3. Ved oppreisningsvurderingen var flertallets syn bestemmende, jf. straffeprosessloven § 35 annet ledd.

(9) A har anket til Høyesterett. Anken gjaldt i utgangspunktet straffekravet så vel som de sivile kravene, men er senere blitt begrenset til å gjelde kun det sistnevnte. Det anføres at uskyldspresumsjonen ble krenket ved flertallets idømmelse av oppreisning og at flertallet ikke har gjort en tilstrekkelig selvstendig vurdering av de sivilrettslige oppreisningsspørsmålene i saken.

(10) A har nedlagt slik påstand:

"A frifinnes for å betale oppreisningserstatning til C, D, E og B."

(11) B har ved sin bistandsadvokat inngitt anketilsvar. Hun bestrider at lagmannsrettens flertall krenket uskyldspresumsjonen og at oppreisningsspørsmålene ikke ble selvstendig vurdert.

(12) B har nedlagt slik påstand:

"Anken nektes fremmet."

(13) Bistandsadvokaten for de øvrige fornærmede er kjent med anken, men har ikke inngitt anketilsvar.

(14) Påtalemyndigheten har inngitt merknader. Merknadene gjelder i hovedsak spørsmålet om anken skal behandles etter straffeprosesslovens eller tvistelovens regler.

(15) *Høyesteretts ankeutvalg* er kommet til at lagmannsrettens dom må oppheves for så vidt gjelder domsslutningen punkt 1 til og med 5, jf. tvisteloven § 30-3 andre ledd bokstav d. Lagmannsrettens dom innebærer en krenkelse av uskyldspresumsjonen, og ankeutvalget finner det etter omstendighetene klart at lagmannsrettens dom må oppheves.

(16) Det ulike beviskrav i straffesaker og erstatningssaker har ført til vanskelige avveinings spørsmål. De krav som må stilles til domsgrunnene for å kunne tilkjenne oppreisningserstatning i saker der tiltalte frifinnes, er oppsummert i Rt-2014-705, og senere gjengitt i HR-2017-2387-U:

"I saker som dette står lagmannsretten overfor den krevende oppgaven det er å gi en tilstrekkelig dekkende begrunnelse for sin avgjørelse av de sivile kravene, samtidig som denne begrunnelsen ikke med rimelighet må kunne oppfattes slik at den - direkte eller indirekte - rokker ved konklusjonen i den frifinnende straffedommen, jf. Rt-2009-1456 avsnitt 28 flg. Om det siste er tilfellet, beror på en vurdering av dommen sett som et hele. Det er da vesentlig at domsgrunnene får frem forskjellene i beviskrav, at man unngår typisk strafferettslig terminologi, at premissene ikke kobles opp mot elementer i straffesaken som for eksempel tiltalebeslutningen eller spørsmålsskriftet til lagretten, og at det uttrykkelig sies at idømmelsen av erstatningsansvaret ikke rokker ved den konklusjon at det ikke er grunnlag for straffansvar. Domsgrunnene må heller ikke ellers etterlate det inntrykk at retten mener det var grunnlag for straffansvar, eller være utformet slik at de i realiteten må lede til den konklusjon at det ikke var grunnlag for frifinnelse, jf. Rt-2008-1292, Rt-2009-1456, Rt-2012-47, Rt-2013-22 og Rt-2014-249."

(17) Det er med andre ord oppstillet krav til utformingen av domsgrunnene; når frifinnelse i straffesak beror på at det særlige strafferettslige beviskrav ikke er fylt, vil det etter omstendighetene fortsatt være anledning til å tilkjenne fornærmede oppreisningserstatning.

(18) Saken her atskiller seg på avgjørende måte fra denne etablerte praksis. En enstemmig lagmannsrett er, med et forbehold som ikke har betydning for saken her, samlet i synet på hvilket faktum som skal legges til grunn både i straffesaken og i spørsmålet om det skal tilkjennes oppreisningserstatning. Det var heller ikke noe spørsmål om at tiltalte hadde handlet med nødvendig skyld. Det de to fraksjonene i lagmannsretten hadde ulikt syn på, var om disse handlingene rammes av straffeloven (1902) § 219 og straffeloven (2005) § 282.

(19) Lagmannsretten begrunnet sitt syn på oppreisningsspørsmålet slik:

"Lagmannsrettens flertall, ekstraordinær lagdommer Eidissen og meddommerne Berglund, Hansen og Robertsen, bemerker at ved avgjørelsen av kravene om oppreisningserstatning, må det ikke rokkes ved rettens avgjørelse av skyldspørsmålet i den delen av saken som gjelder straff. Flertallet legger derfor til grunn avgjørelsen av skyldspørsmålet i straffesaken. Imidlertid, i erstatningsrettslig sammenheng kan As opptreden overfor barna fra august 2015 til 10. januar 2016 ligge til grunn ved erstatningsavgjørelsen. Hans opptreden overfor barna i denne perioden faller etter flertallets oppfatning inn under beskrivelsen i straffeloven (1902) § 219 og straffeloven (2005) § 282, jf. skadeserstatningsloven § 3-5 første ledd bokstav b og § 3-3."

- (20) På tross av forbeholdet i det innledende avsnitt, er realiteten at lagmannsretten ved avgjørelsen av oppreisningsspørsmålet bygger på at tiltalte anses skyldig i overtredelse av straffeloven (1902) § 219 og straffeloven (2005) § 282, på tross av at han ble frifunnet for overtredelse av disse bestemmelsene. Det er det ikke anledning til. I en situasjon som i saken her kan oppreisningserstatning, etter frifinnelse, ikke tilkjennes på det grunnlag at straffebudene likevel anses overtrådt.
- (21) Lagmannsrettens dom innebærer en krenkelse av EMK artikkel 6 nr. 2. Feilen kan ikke avhjelpes ved at Høyesterett konstaterer krenkelse. Den tilkjente oppreisningserstatningen kan ikke opprettholdes ved en omformulering.
- (22) Høyesterett kan heller ikke avsi frifinnende dom. Som det fremgår av mindretallets votum, er det anledning til å tilkjenne oppreisningserstatning også ved overtredelse av straffeloven (2005) § 271, jf. skadeserstatningsloven § 3-5 jf. § 3-3. Lagmannsrettens mindretall fant at oppreisningserstatning ikke burde tilkjennes på dette grunnlag, men flertallet tok ikke stilling til spørsmålet.
- (23) Lagmannsrettens dom må da oppheves.
- (24) Ved vurderingen av oppreisningsbeløpets størrelse, skriver for øvrig flertallet:
- "Flertallet viser til det som er sagt foran når det gjelder handlingens grovhet og subjektive skyld."**
- (25) Hva det henvises til her, er ikke klart, men det mest nærliggende er å se dette som en henvisning til det flertallet uttaler vedrørende lovanvendelsen under skyldspørsmålet. Flertallet skriver der:
- "Flertallet er kommet til at siktedes handlinger slik det er lagt til grunn foran, rammes av straffeloven (1902) § 219 (§ 282). Selv om de enkelte handlingene isolert sett ikke nødvendigvis rammes av bestemmelsen, dannet disse et mønster som gjorde at barna levde under et regime preget av kontinuerlig utrygghet og frykt for nye sinneutbrudd og krenkelser. Flertallet legger også betydelig vekt på at tiltalen gjelder krenkelser overfor barn. Flertallet finner at siktedes opptreden gikk langt ut over grensene for barneoppdragelse. Siktedes opptreden var først og fremst en del av hans skremmende, kontrollerende og styrende atferd overfor barna. Samlet sett finner flertallet at hans opptreden er mishandling i straffelovens forstand."**
- (26) Dette er heller ikke en måte å begrunne avgjørelsen på som er forenlig med de krav som følger av uskyldspresumsjonen. Det må gis en selvstendig begrunnelse for at vilkårene for å tilkjenne oppreisningserstatning på tross av en frifinnende dom, og det må så langt som mulig gis en begrunnelse som ikke impliserer straffeskyld.
- (27) Avgjørelsen er enstemmig.

SLUTNING:

Lagmannsrettens dom oppheves.

Cecilie Østensen Berglund
(sign.)

Clement Endresen
(sign.)

Borgar Høgetveit Berg
(sign.)

Riktig utskrift: